

10. Sethi, A.K., Sethi, S.P. (1990), "Flexibility in Manufacturing", *The International Journal of Flexible Manufacturing Systems*, No. 2, pp. 289-328.

11. Andresen, K. (2006), *Design and Use Patterns of Adaptability in Enterprise Systems*, Berlin, 52 p.

12. Давидова О. Ю. *Методологія інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства* : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.04. / О.Ю. Давидова. – Харків, 2018. – 630 с.

Davydova, O. (2018), *Methodology of innovation management of the development of enterprises of the hotel and restaurant industry: dissertation [Metodologhija innovacijnogho upravlinnja rozvytkom pidpryjemstv ghoteljno-restorannogho ghospodarstva: dis. ... doktora ekon. nauk]*, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kharkiv, 630 p.

Давидова Оксана Юрївна, д-р екон. наук, доц., професор кафедри готельного і ресторанного бізнесу, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, Харків, Україна, 61051. Тел.: 0675739466, 0661476404; e-mail: davydova_oks@ukr.net.

Давыдова Оксана Юрьевна, д-р екон. наук, доц., професор кафедри гостиничного и ресторанного бизнеса, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0675739466, 0661476404; e-mail: davydova_oks@ukr.net.

Davydova Oksana, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor the Hotel and Restaurant Business' Department, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0675739466, 0661476404; e-mail: davydova_oks@ukr.net.

DOI: 10.5281/zenodo.3265714

УДК 338.46:641

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА М. ХАРКОВА

В.Г. Горбань, Г.Г. Анісімов

Проаналізовано мережу підприємств ресторанного господарства м. Харкова за 2018 р. Розглянуто динаміку показників, таких як кількість підприємств, кількість створених робочих місць, сучасний стан розвитку загальнодоступних закладів ресторанного господарства (ЗРГ) у м. Харкові.

Проаналізовано цільові орієнтири розвитку організації мережі закладів ресторанного господарства на прикладі загальнодоступних закладів харчування РГ.

© Горбань В.Г., Анісімов Г.Г., 2019

Ключові слова: мережа закладів харчування, потужність закладу, забезпеченість населення місцями.

ЦЕЛЕВЫЕ ОРИЕНТИРЫ РАЗВИТИЯ РЕСТОРАННОГО ХОЗЯЙСТВА Г. ХАРЬКОВА

В.Г. Горбань, Г.Г. Анисимов

Проанализирована сеть предприятий ресторанного хозяйства г. Харькова за 2018 г. Рассмотрена динамика показателей, таких как количество предприятий, количество созданных рабочих мест, современное состояние развития общедоступных заведений ресторанного хозяйства (ЗРХ) в г. Харькове.

Проанализированы целевые ориентиры развития организации сети заведений ресторанного хозяйства на примере общедоступных заведений питания РХ.

Ключевые слова: сеть предприятий питания, мощность предприятия, обеспечение населения местами.

TARGETS FOR THE DEVELOPMENT OF THE RESTAURANT INDUSTRY IN KHARKIV

V. Gorban, G. Anisimov

Analyzed the network of enterprises in the restaurant (catering) industry of Kharkiv since 2018. The dynamics of indicators, such as the number of enterprises and the number of the created jobs, current state of the development of publicly accessible restaurants (PAR) in the city of Kharkiv is considered. Target orientations of the current state of the development of the organization of a network of restaurants on the example of public catering institutions are analyzed.

In the period from 2010 to 2019, the newly created workplaces in catering enterprises were consistently growing, that demonstrated a positive dynamics in development of restaurant business in the city of Kharkiv.

Based on the study of the dynamics of the number of catering enterprises and their capacity in the districts of Kharkiv, ranking of district networks was carried out according to the values of analytical indicators "Increase of the number of institutions", "Network capacity increase" and "Growth rate of the network capacity". The obtained data allow us make the conclusion that the most developed are catering networks of the central regions of the city – Shevchenkivsky and Kyivsky.

A number of such unfavorable factors as insufficient solvent demand, high level of rent, maintenance costs, credit, etc. hamper development of the catering industry. The state of the economy, because of the accelerated price liberalization, decline in production, paralysis of the payment and settlement system, financial crises, remains difficult.

Difficulties of the economy reformation touched catering enterprises. The problems of non-payments, increase of prices and tariffs could not effectively influence on financial economic activity of catering enterprises.

Keywords: *food chain, institution capacity, provision of population with places.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ресторанне господарство посідає важливе місце у виробництві, реалізації та організації споживання продуктів харчування. Ресторанне господарство – це вигідна сфера вкладання капіталу, що забезпечує швидку оборотність вкладень порівняно з іншими галузями. Зростання добробуту, ділової активності, прискорення темпу життя, зміна менталітету українців і орієнтація на західний діловий спосіб життя, необхідність економнішого використання робочого часу обумовлюють активний розвиток мережі ресторанного господарства країни. Успіх закладів ресторанного господарства залежить від сукупності чинників, серед яких ефективний маркетинг та менеджмент, наявність концепції розвитку, доступні ціни на продукцію та послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система закладів ресторанного господарства перебуває під впливом загальних закономірностей і тенденцій розвитку економіки.

Загальний стан мережі за період 2010–2013 років досліджено Ю. Петруком [2]. Виявлено, що зменшується кількість закладів усіх типів та кількість місць. Незважаючи на таку тенденцію, автор прогнозує позитивні бізнес-перспективи для кафе, закусочних і буфетів. Пояснюється цей прогноз тим, що заклади зазначених типів пропонують споживачам послуги, аналогічні до послуг ресторанів, але за нижчими цінами.

Дослідник Л. Івашина, відзначаючи зменшення загальної кількості закладів у країні, прогнозує негативну динаміку стану мережі харчування на найближчі роки [3]. Однак у процитованих працях стан мережі закладів харчування не структурований такими адміністративно-територіальними одиницями, як область, місто, район.

На розрахунки господарської діяльності суб'єктів ресторанного господарства впливають як стан економіки в певному регіоні, так і глобальні економічні тенденції. Детально ці питання розглянуто Г.Т. П'ятницькою [4].

Мета статті – це аналіз цільових орієнтирів сучасного стану розвитку організації мережі загальнодоступних закладів ресторанного господарства в м. Харкові.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі наукові завдання:

- 1) оцінити стан мережі харчування м. Харкова за 2014–2017 роки;
- 2) дослідити динаміку зміни кількості закладів і їх місткості за районами міста;
- 3) проаналізувати динаміку зміни середньої місткості закладів як у міській мережі загалом, так і за районними мережами зокрема;
- 4) розглянути аналітичний показник «забезпеченість місцями ЗРГ на 1 тис. осіб населення».

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь «Ресторанне господарство» є видом економічної діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з наданням послуг для задоволення потреб у харчуванні та організацією дозвілля або без нього. Виробничо-торговельну діяльність у цій сфері здійснює ЗРГ, що вважається організаційно-структурною одиницею галузі.

До основних типів підприємств ресторанного господарства належать ресторан, бар, кафе, їдальня, закусочна, піцерія, кулінарія, кіоск або інші заклади, які забезпечують харчуванням невизначену кількість фізичних осіб [1]. При цьому віднесення підприємства до ЗРГ не залежить від територіальних ознак (місця) здійснення господарської діяльності з харчування і ступеня доступності харчування будь-яким особам. Сукупність закладів усіх форм власності, розташованих у певній адміністративно-територіальній одиниці (області, місті або районі), заведено називати мережею закладів ресторанного господарства [2].

Ефективне управління окремим закладом пов'язане, разом з іншим, з осмисленням структурних змін усїєї мережі. Розуміння тенденцій динаміки мережі здатне позитивно вплинути на планування діяльності як окремого закладу, так і всїєї мережевої структури. Визначення тенденцій розвитку мереж харчування як міста, так і його адміністративних районів можливе шляхом вивчення стану цих мереж. Подальша інтерпретація отриманих даних здатна сприяти науково обґрунтованим рішенням під час проектування нових закладів ресторанного бізнесу.

Через ресторанне господарство вирішуються важливі соціально-економічні завдання:

- організація раціонального харчування;
- підвищення працездатності організованого контингенту: школярів, учнів професійно-технічних училищ, студентів закладів вищої освіти, робітників промислових підприємств тощо;
- збільшення вільного часу і створення можливостей для культурного проведення дозвілля різних груп населення;

– раціональне використання продовольчих, матеріальних і трудових ресурсів тощо.

За останні п'ять років відновлюється робота з індустріалізації галузі: відкриваються цехи, комбінати напівфабрикатів, кулінарні фабрики з метою забезпечення ефективної роботи підприємств; упроваджується високопродуктивне обладнання; створюються умови для випуску якісної продукції й забезпечення високої культури обслуговування споживачів.

Сучасні напрями розвитку ресторанного господарства можна сформулювати таким чином:

- підвищення якості продукції за рахунок якості сировини, у першу чергу вітчизняного виробника;
- підвищення культури обслуговування споживачів з урахуванням європейських стандартів обслуговування;
- спеціалізація мережі підприємств харчування, збільшення питомої ваги підприємств швидкого обслуговування;
- розширення асортименту продукції, що реалізується;
- збільшення обсягу випуску продукції власного виробництва в роздрібну торговельну мережу;
- освоєння виробництва нових видів продукції, зокрема хліба, копчених продуктів, макаронних виробів тощо;
- удосконалення матеріально-технічної бази з метою впровадження ресурсозбережених технологій;
- надання додаткових послуг.

Ресторанне господарство здійснює виробництво високоякісної продукції для різноманітних груп населення, що відповідає вимогам науки про харчування. Крім того, завдяки ресторанному господарству значною мірою економиться сировина, паливо, електроенергія та інші матеріальні ресурси. Централізація виробничих процесів з обробки продуктів харчування, приготування їжі, організації її споживання дозволяє раціонально використати сировину й утилізувати харчові відходи.

За характеру своєї діяльності ресторанне господарство зв'язане зі всіма фазами розширеного відтворення: виробництвом, розподілом, обміном і споживанням.

Діяльність підприємств ресторанного господарства характеризується певними організаційно-економічними та соціальними особливостями.

До організаційно-економічних особливостей виробничо-торговельної діяльності належать такі:

- виконання трьох взаємопов'язаних функцій: виробництво кулінарної продукції, її реалізація та організація споживання;

- виробництво продукції, яка має обмежений термін реалізації, що зумовлює випуск страв невеликими партіями відповідно до графіка погодинної реалізації;
- необхідність суворого дотримання робітниками підприємств санітарно-гігієнічних вимог;
- нерівномірне завантаження виробництва і залів у окремі години роботи підприємства;
- забезпечення належного контролю за якістю сировини, процесами приготування та реалізації готових страв;
- вплив сезонних чинників на асортимент продукції, що виготовляється.

Розвиток сучасних закладів ресторанного господарства пов'язаний із виконанням ними функції задоволення потреб населення в послугах з організації споживання матеріальних та нематеріальних благ поза домашнім господарством. Ця функція є водночас і соціальною, й економічною, оскільки від того, як вона виконується, залежать здоров'я, працездатність, рівень і якість життя людей.

Розвиток ресторанного господарства в сучасних умовах пов'язаний із підвищенням вимог до підприємств, у тому числі з боку державних органів, і посиленням конкуренції в галузі. Усе це свідчить про необхідність створення такої системи виробництва і збуту продукції, яка б максимально задовольняла потреби відвідувачів і дозволяла отримувати прибуток. Саме відвідувачі є тим чинником, який визначає, чи буде цей бізнес успішним, чи ні. Тому особливу увагу ресторатори приділяють виявленню тих чинників, які дозволять збільшити відвідуваність закладу, і тих, які негативно відбиваються на результатах роботи.

Тип підприємства ресторанного господарства – це вид підприємства з характерними особливостями кулінарної продукції й номенклатури послуг, що надаються споживачам. Згідно з ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства (класифікація)», основні типи підприємств ресторанного господарства – це ресторани, бари, їдальні, кафе, закусочні. Вони класифікуються за стадіями виробництва, тому існують такі типи підприємств, як заготівельна фабрика, комбінат напівфабрикатів, кулінарна фабрика; за об'ємом кулінарної продукції, що випускається, виділяють такі типи, як фабрика-кухня, комбінат харчування [1]. Формування успішної стратегії розвитку ресторанного господарства м. Харкова загалом та окремих закладів, що займаються цим видом економічної діяльності, не можливе без проведення аналізу структурних змін у мережі ресторанного господарства, виявлення основних сучасних тенденцій її розвитку. Станом на 1 січня 2019 р., за даними статистичної звітності

про наявність мережі ресторанного господарства м. Харкова, налічувалося 2859 закладів ресторанного господарства, в яких розташовано 127 429 місць для споживачів. Лише за 2018 рік кількість ЗРГ збільшилася на 110 підприємств. Дані розвитку мережі ЗРГ з 2010 до 2018 р. свідчать про поступове зростання як кількості закладів харчування, так і місць у них.

Місто Харків складається з дев'яти адміністративно-територіальних одиниць – міських районів (у дужках наведено їхні колишні назви) серед них: Шевченківський (Дзержинський), Київський, Слобідський (Комінтернівський), Холодногірський (Ленінський), Московський, Новобаварський (Жовтневий), Індустріальний (Орджонікідзевський), Немишлянський (Фрунзенський), Основ'янський (Червонозаводський).

Аналіз мережі закладів будь-якого регіону починається з вивчення структурних змін у ній за певний період часу. Таблиця 1 містить дані про кількість закладів харчування за районами міста Харкова. Дані наведено згідно з інформацією Департаменту адміністративних послуг та споживчого ринку Харківської міськради [7] за 2014 – 2018 рр. станом на 1.01.2019 р.

Таблиця 1

Кількість закладів харчування в м. Харкові за районами

Назва району	Рік						
	2014		2016		2018		2019
	усього, од.	% до 2014	усього, од.	% до 2014	усього, од.	% до 2014	усього, од.
Шевченківський	673	100,0	702	104,3	719	104,3	749
Київський	639	100,0	671	105,0	682	105,0	696
Слобідський	220	100,0	223	101,4	226	101,4	217
Холодногірський	285	100,0	286	100,4	287	100,4	283
Московський	290	100,0	296	102,1	303	102,1	319
Новобаварський	141	100,0	133	94,3	136	94,3	129
Індустріальний	116	100,0	115	99,1	116	99,1	110
Немишлянський	138	100,0	138	100,0	142	100,0	147
Основ'янський	193	100,0	193	100,0	200	100,0	209
Разом	2695	100,0	2757	102,3	2811	102,3	2859

Як видно з цих даних, протягом періоду дослідження міська мережа характеризувалася позитивним абсолютним приростом: від 2695 об'єктів у 2014 р. до 2811 об'єктів у 2017 р. При цьому збільшення мало монотонний характер на кожному часовому відрізку. Базисний темп зростання становив 104,3%.

Таблиця 2

Зміни кількості ЗРГ за районами м. Харкова за 2014–2018 рр.

Назва району	Кількість закладів, од.		Приріст, од.	Ранг приросту	Темп зростання, %
	2014 р.	2018 р.			
Шевченківський	673	749	76	1	111,3
Київський	639	696	57	2	108,9
Слобідський	220	217	– 3	7	98,6
Холодногірський	285	283	– 2	6	99,3
Московський	290	319	29	3	110,0
Новобаварський	141	129	– 12	9	91,5
Індустріальний	116	110	– 6	8	94,8
Немишлянський	138	147	9	5	106,5
Осов'янський	193	209	16	4	108,3
Разом	2695	2859	164	–	106,1

Протягом першої половини 2018 р. відзначено збільшення кількості закладів у всіх районах міста. За весь період спостереження кількість закладів збільшилася в п'ятьох із дев'яти районів (табл. 2).

Від'ємні значення приросту у першій половині 2018 р. спостерігається в Новобаварському (мінус 12 закладів), Індустріальному (мінус 6 закладів) та Слобідському (мінус 3 заклади) районах.

Другим характерним показником стану мережі харчування є потужність закладів. Одним із числових виражень показника «потужність закладу» є кількість місць у торгових залах [6]. У табл. 3 наведено дані про кількість місць у торгових залах закладів харчування за районами м. Харкова.

Таблиця 3

Потужність закладів харчування м. Харкова за районами

Назва району	Рік						
	2014		2015		2016		на 01.01.19
	усього, місць	% до 2014	усього, місць	% до 2014	усього, місць	% до 2014	
Шевченківський	30803	100,0	31333	101,7	31280	101,5	32286
Київський	29351	100,0	29628	100,9	29909	101,9	30653
Слобідський	11062	100,0	11064	100,0	10929	98,8	10649
Холодногірський	8241	100,0	8337	101,2	8238	100,0	8146
Московський	16855	100,0	17099	101,4	16719	99,2	17083
Новобаварський	5590	100,0	5472	97,9	5406	96,7	5103
Індустріальний	7879	100,0	7797	99,0	7945	100,8	7713
Немишлянський	8484	100,0	8455	99,7	8482	100,0	8406
Осов'янський	7063	100,0	7159	101,7	7253	102,7	7390
Разом	125328	100,0	126344	100,8	126161	100,7	127429

Як видно з наведених даних, протягом періоду дослідження міська мережа характеризувалася позитивною динамікою потужності: від 125,3 тис. місць у 2014 р. до 127,4 тис. місць на 1.01.2019 р. Базисний темп зростання становив 101,0%. Однак за роками спостереження відзначено суперечливу динаміку. Так, у 2016 р. відзначено деяке зменшення потужності – на 183 місця (тобто на 0,14%).

Аналітичний показник «Забезпеченість місцями на 1 тис. осіб населення» розраховується на підставі відомостей про кількість місць у торгових залах закладів мережі адміністративно-територіальної одиниці та про кількість населення цієї одиниці. У табл. 4 наведено дані розрахунку станом на початок 2019 р.

Як видно з наведених даних, забезпеченість місцями в місті загалом становить 89 місць на 1 тис. осіб. За районами найбільший показник має Київський район (167 місць), найменший – Новобаварський (49 місць).

Таблиця 4

Забезпеченість місцями населення м. Харкова за районами

Назва району	Населення, осіб [5]	Кількість місць, од	Забезпеченість, місця/1000 осіб	Ранг
Шевченківський	236142	32286	137	2
Київський	183511	30653	167	1
Слобідський	143821	10649	74	5
Холодногірський	82693	8146	99	3
Московський	295375	17083	58	7
Новобаварський	103215	5103	49	9
Індустріальний	154021	7713	50	8
Немишлянський	139220	8406	60	6
Основ'янський	90316	7390	82	4
Разом	1428314	127429	89	–

Важливим чинником розвитку ЗРГ є створення певної кількості робочих місць у районах міста за останні роки. Усього в м. Харкові за десять місяців 2016 р. було відкрито 32 заклади харчування на 963 місця та створено 148 робочих місць. Наприклад, у Шевченківському районі міста на 1.10.2016 р., було відкрито десять ЗРГ на 310 місць і створено 48 робочих місць, а в Київському районі ці показники становлять відповідно 9, 147, 29. Кількість створених робочих місць на підприємствах РГ в територіальному розрізі за 2018 р. у м. Харкові наведено в табл. 5.

За даними табл. 5, лідерами зі створення кількості робочих місць у ресторанному господарстві м. Харкова є Шевченківський та Київський райони, останнє місце у Новобаварського району.

Структура мережі закладів харчування будь-якої адміністративно-територіальної одиниці характеризується номенклатурою типів підприємств, кількістю підприємств за типами і потужністю цих підприємств.

Найбільше у 2018 р. відкрито кафе – 55 одиниць, барів та буфетів по 21 підприємству, ресторанів та їдальнь по 5 одиниць і 30 підприємств спеціальної мережі – закусочних, кофейнь, пірижкових тощо.

Таким чином, протягом 2010–2019 рр. відзначено стабільне зростання кількості новостворених робочих місць у ЗРГ, що є позитивною динамікою в розвитку ЗРГ м. Харкова.

Таблиця 5

Кількість створених робочих місць на підприємствах РГ в територіальному розрізі за 2018 р. у м. Харкові

Назва району	Ресторанне господарство		
	2018 р.		
	кількість підприємств	кількість посадкових місць	кількість робочих місць
Шевченківський	45	1185	202
Київський	24	733	92
Слобідський	4	56	11
Холодногірський	4	232	31
Московський	23	534	78
Новобаварський	3	46	7
Індустріальний	5	134	20
Немишлянський	10	234	29
Основ'янський	19	518	75
Усього в м. Харкові	137	3672	545

Розвиток діяльності ЗРГ стримується впливом несприятливих чинників таких як недостатній платоспроможний попит, високий рівень орендної платні, витрат на утримання приміщень, кредиту тощо. Стан економіки, що склався в результаті прискореної лібералізації цін, спаду виробництва, збоїв платіжно-розрахункової системи, фінансових криз, залишається складним. Труднощі реформування економіки торкнулися й закладів ресторанного господарства. Проблеми неплатежів, підвищення цін і тарифів позначилися на ефективності фінансово-господарської діяльності закладів харчування.

Висновки. 1. Дослідження стану мережі закладів харчування м. Харкова за період 2014–2018 рр. показало, що мережа загалом характеризується позитивним абсолютним приростом як кількості закладів, так і їх потужності, яка виражається кількістю місць у торгових залах. При цьому збільшення кількості ЗРГ має монотонний характер на кожному часовому відрізку, темп зростання становить 104,3%. Темп зростання потужності дорівнює 101,0%, проте динаміка приросту потужності є нерівномірною за роками дослідження. Зазначені факти свідчать про те, що ресторанне господарство є успішною сферою реального сектору економіки міста.

2. На основі вивчення динаміки зміни кількості закладів харчування та їх потужності за районами м. Харківва проведено ранжування районних мереж за значеннями аналітичних показників «приріст кількості закладів», «приріст потужності мережі» і «темپ зростання потужності мережі». Отримані дані дозволяють зробити висновок про те, що найбільш розвиненими є мережі харчування центральних районів міста – Шевченківського та Київського.

3. Фактична забезпеченість ЗРГ харчування на 10 тис. осіб населення варіюється для різних районних мереж. У Шевченківському, Київському і Холодногірському районах цей показник можна порівняти з показниками країн Західної Європи. Забезпеченість закладами в Основ'янському і Новобаварському районах знаходиться на рівні країн із низькими доходами населення. Мережі харчування інших районів за цим показником поступаються країнам із низьким доходом.

4. Мережі трьох районів (Московського, Новобаварського й Індустріального) не виконують норматив за показником «забезпеченість місцями на 1 тис. осіб населення» для першої черги розвитку мережі. В інших районах, за винятком Немишлянського, цей норматив виконується. Мережі харчування двох центральних міських районів (Київського і Шевченківського) характеризуються забезпеченістю, яка порівнянню з рівнем великих європейських міст. Ці факти свідчать про наявність гострої конкурентної боротьби за кожного гостя між закладами харчування Шевченківського, Київського, Слобідського, Холодногірського й Основ'янського районів.

5. У зв'язку зі складним економічним та політичним становищем в Україні, зростанням вартості комунальних послуг, зменшенням попиту на послуги харчування та платоспроможності населення, сьогодні відкривається значно менше ЗРГ з великою кількістю посадкових місць.

Список джерел інформації / References

1. ДСТУ 3862-99. Ресторанне господарство. Терміни та визначення. – Введ. в дію 26.03.1999. – Київ : Держстандарт України, 1999. – IV, 32 с.

Derzhstandart Ukrainy, (1999), *Restaurant economy. Terms and definitions [DSTU 3862-99. Restoranne hospodarstvo. Terminy ta vyznachennia]*, Kyiv, IV, 32 p.

2. Петрук Ю. Актуальні завдання управління розвитком підприємств ресторанного господарства в Україні / Ю. Петрук // Схід. – 2014. – № 4. – С. 41–47.

Petruk, Yu. (2014), ["Aktualni zavdannia upravlinnia rozvytkom pidpryiemstv restorannoho hospodarstva v Ukraini"], *Skhid*, No. 4, pp. 41-47.

3. Івашина Л. Сучасний стан ресторанного бізнесу в Україні / Л. Івашина // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 37 (2). – С. 124–127.

Ivashyna, L. (2014), "The current state of the restaurant business in Ukraine" ["Suchasnyi stan restorannoho biznesu v Ukraini", *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*], Vol. 37(2), pp. 124-127.

4. П'ятиницька Г. Т. Ресторанне господарство України: ринкові трансформації, інноваційний розвиток, структурна переорієнтація : монографія / Г. Т. П'ятиницька. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 465 с.

Piatnytska, H. (2007), *Ukrainian Restaurant Industry: Market Transformations, Innovation Development, Structural Reorientation [Restoranne hospodarstvo Ukrainy: rynkovi transformatsii, innovatsiyni rozvytok, strukturna pereorientatsiia: monohrafiia]*, Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, 465 p.

5. Демографічні дані по Харківській області за січень-травень 2017 року: Статистичний бюлетень (презентаційна версія) [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Харківській області. – Харків, 2017. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii>

Main administration of statistics is in the Kharkiv area (2017), *Demographicss on the Kharkiv area for January-May, 2017: the Statistical bulletin (presentation version) [Demohrafichni dani po Kharkivskii oblasti za sichen-traven 2017 roku: Statystychnyi biuletyn (prezentatsiina versiia)]*, Kharkiv, available at: <http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii>

6. Нормативи забезпеченості місцями в закладах ресторанного господарства : наказ Мін-ва економіки України № 1111 від 12.10.2009. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1015-09>

Norms of material well-being placed in establishments of restaurant economy [Normatyvy zabezpechenosti mistsiamy v zakladykh restorannoho hospodarstva: Nakaz Min-va ekonomiky Ukrainy No. 1111 vid 12.10.2009], available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1015-09>

7. Статистичні дані по Харківській області за 2018 р.: Статистичний бюлетень (презентаційна версія) [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Харківській області. – Харків, 2018. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii>

Main administration of statistics is in the Kharkiv area (2018), *Statistical data on the Kharkiv area after 2018: the Statistical bulletin (presentation version)*

[*Statystychni dani po Kharkivskii oblasti za 2018 rik: Statystychnyi biuletен (prezentatsiina versiia)*], Kharkiv, available at: <http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii>

Горбань Віктор Григорович, канд. техн. наук, доц., кафедра хімії, мікробіології та гігієни харчування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-62; e-mail: ktrpom@ukr.net

Горбань Виктор Григорьевич, канд. техн. наук, доц., кафедра химии, микробиологии и гигиены питания, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-62; e-mail: ktrpom@ukr.net.

Gorban Victor, PhD, Associate Professor, Department of Chemistry, Microbiology and Hygiene of Feed, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-62; e-mail: ktrpom@ukr.net.

Анісімов Геннадій Георгійович, ст. викл., кафедра інноваційних харчових і ресторанних технологій, Харківській торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету. Адреса: вул. О. Яроша, 8, м. Харків, Україна, 61045. Тел.: 0684892728; e-mail: avgyr1957@gmail.com.

Анисимов Геннадий Георгиевич, ст. преп., кафедра инновационных пищевых и ресторанных технологий, Харьковский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета. Адрес: ул. О. Яроша, 8, г. Харьков, Украина, 61045. Тел.: 0684892728; e-mail: avgyr1957@gmail.com.

Anisimov Gena, Senior Lecturer, Department of Innovative Food and Restaurant Technologies, Kharkiv Institute Trade and Economics Kyiv National University Trade and Economics. Address: O. Yarosha str., 8, Kharkiv, Ukraine, 61045. Tel.: 0684892728; e-mail: avgyr1957@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.3265718